

BOHUMIL HRABAL

OSTŘE SLEDOVANÉ VLAKY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Výpravčí Hubička rozsvítil cloněnou lampu na telegrafním stole, rozevřel telegrafní zápisník těsně u hrany stolu a pak mi dal znamení, že mi chce ukázat něco důležitého ve zprávách, ale já jsem hned věděl, že to bude něco ale docela jinačího. Výpravčí byl ustaraný, a když ukazoval tužkou do zpráv, špička se mu chvěla a čárala po papíře jako kardiograf. Opatrně otevřel šuplík a já jsem se musel dívat na poslední řádek, ale šilhal jsem do šuplíku. Kužel světla stolní lampy jediný svítil v dopravní kanceláři a na dně té zásuvky se blyštěl revolver a potom takový předmět podobající se baterce, která místo skla měla něco jako hodinky, které tiše tikaly.

„Miloši,“ řekl výpravčí šeptem, a dál ukazoval a podtrhával zprávu v zápisníku, „Miloši, nejlepší bude stát na perónu a hodit to na prostřední vagón. Hodíme tomu vlaku na stůj a v poslední chvíli mu dáme na zelenou... zpomalíme si ho.“

„To je pravda,“ povídám a cítím jsem, že ve všech oknech čekárny, všemi škvírami v zatemnění, všude by mohly být pátravé oči.

Proto jsem vzal tužku a taky jsem podškrtnul zprávu v telegrafním zápisníku a přitom šeptal:

„Pamatujete se, jak nám spadlo rameno semaforu? Jak projížděla ta rychlíková raketa? Víte co? Já to udělám taky tak. Vylezu na ten semafor a shora, takhle se vykloním a upustím tu třaskavku na prostřední vagón a potom zase slezu a budeme se dívat, co to bude dělat...“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Na konci díla, hlavní hrdina a výpravčí Hubička se domlouvají na zničení německého transportu, které poté i provedou.

Příběh se odehrává v zimě roku 1945 na železniční stanici v Čechách. Hlavní hrdina, dvaadvacetiletý začínající výpravčí Miloš Hrma, se vrací znovu do služby po delší době, kdy se léčil na psychiatrii. Podřezal si žíly kvůli své dívce Máše, protože při prvním pokusu o styk se svou milovanou Mášou „zvadl jako lilium“. Miloše zachránil zedník, který zrovna pracoval opodál.

Ve službě se opět setkává se svými kolegy, především s výpravčím Hubičkou, který je znám tím, že se mu líbí každá žena. Stanici projíždějí vojenské transporty. Vojáci z transportu Hrmu zajmou, ale když velitel zjistí, že Miloš Hrma má na rukou jizvu po podřezání žil, propustí ho. Hrma se vrací opět na stanici v době, kdy tam přijíždí rada Zedníček, aby se svými lidmi vyšetřil přestupek výpravčího Hubičky. Výpravčí Hubička předcházející noc potiskl zadnici telegrafistce Zdence Svaté a zničili spolu přednostovo kanape. Lidé z inspekce shledají Hubičku nevinným a odjíždějí.

Jednoho dne výpravčí Hubička tajně sdělí Hrmovi, že jejich stanici projede dnes o půlnoci transport vojenských zbraní, který se budou on a jeho pomocníci snažit zničit. Hrma se k nim ochotně hned také přidá. Rozhodne se, že do transportu vhodí bombu. Večer přichází Viktoria Freie a přináší Hubičkovi revolver a časovanou výbušninu, která má vlak zneškodnit. Než odejde Miloš, svěří se jí se svým problémem s Mášou, a pak se spolu pomilují. Miloš je šťastný, že je konečně chlap.

Když vlak přijíždí do stanice, Miloš vyleze na návestidlo a vhodí bombu do vlaku. V poslední chvíli ho však zpozoruje německý voják, který se ho snaží zastřelit. Hrma ve stejné chvíli vystřelí také. Vzájemně se zasáhnou a oba spadnou do příkopu, kde spolu umírají. Výpravčí Miloš Hrma si uvědomuje zbytečnost jejich smrti, myslí nejen na svou rodinu, ale i na mrtvého německého vojáka a také na jeho rodinu. Zároveň má dobrý pocit z dobře vykonané práce.

- **téma a motiv**

téma: atentát na německý vlak se zbraněmi
motivy: lampa, telegraf, šuplík, strach, revolver, perón

- **časoprostor**

prostor: železniční stanice
čas: rok 1945

- **kompoziční výstavba**

Miloš vypráví chronologicky, ale s četnými odbočkami do minulosti, v nichž vysvětluje různé souvislosti.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

ich-forma (Miloš Hrma)

- **postava**

Miloš Hrma – dvaadvacetiletý začínající výpravčí, který je tak trochu naivní, ale zato citlivý a lítostivý. Nemá žádné zkušenosti s ženami. V této situaci odvážný, nebojácný.

Hubička – výpravčí, „don juan“, nyní ustaraný, opatrný

Zdenička Svatá – mladá hezká telegrafistka

Viktorie Freie – krásná Rakušanka, která z Miloše udělá muže

Máša – dívka, do které je Miloš zamilovaný, ale stydí se před ní

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče – Miloše Hrmy
přímá řeč – výpravčí Hubička, Miloš

- **typy promluv**

dialog Miloše a výpravčího Hubičky

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

profesní mluva *výpravčí, dopravní kancelář, perón, vagón, „hodíme tomu vlaku na stůj, rameno semaforu*

dlouhá přetížená souvětí *Výpravčí Hubička rozsvítil cloněnou lampu na telegrafním stole, rozevřel telegrafní zápisník těsně u hrany stolu a pak mi dal znamení, že mi chce ukázat něco důležitého ve zprávách, ale já jsem hned věděl, že to bude něco ale docela jinačího.*

hovorová mluva *jinačího*

apoziopeze *budeme se dívat, co to bude dělat...*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání *čárala po papíře jako kardiograf, místo skla měla něco jako hodinky*
epizeuxis *ve všech oknech čekárny, všemi škvírami v zatmění, všude by mohly být pátravé oči*

synekdocha *pátravé oči*

hyperbola *všude by mohly být pátravé oči*

metafora *rychlíková raketa*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. pol. 20. stol.

- narodil se 28. března 1914 v Brně - Židenicích Marii Kiliánové a zemřel 3. února 1997, když vypadl z okna při krmení holubů v nemocnici na Bulovce
- matka se vdala za Františka Hrabala, správce (poté ředitele) nymburského pivovaru, který Hrabala adoptoval
- dětství trávil v Nymburce
- v Nymburce absolvoval jak základní školu, tak reálné gymnázium, poté studoval na právnické fakultě v Praze, kterou dokončil až po válce
- vystřídal řadu povolání, znal velmi dobře různá prostředí, pracoval například jako číšník, výpravčí, skladník, pojišťovací agent nebo jako dělník v ocelárnách
- po roce 1968 mu bylo dočasně zakázáno publikovat, díla vycházela v samizdatu, nebo v cizině. Od roku 1975 směl opět volně tvořit a vydávat knihy.
- do svých děl si vybírá postavy obyčejné, nemocné, smolaře, ztroskotance, na první pohled velice nezajímavé lidi, kteří v životě nic nezažili, ale o životě velmi rádi mluví
- byl nejvýznamnějším českým prozaikem

rysy díla:

- „perlička na dně“ – dobré jádro člověka, např. moudrost, upřímnost, bez ohledu na původ
 - pábení, pábitel – Hrabalovy novotvary, zřejmě od slova „bábení“
 - „pábení“ – zvláštní druh vyprávění, autentické hovory lidí
 - pábitel – vše koná zamilovaně, touží po poznání, je posedlý vyprávěním, určitou činnost dělá se vsí vervou
 - osobité nazírání na svět, svérázná poetika
 - většina próz nemá souvislý děj (výjimka: *Ostře sledované vlaky*)
 - tok více nesouvisejících příběhů najednou = metoda koláže
 - výrazné kontrasty
 - lidé z okrajových oblastí měst
 - erotické motivy, černý humor, groteskní scény
 - údajně vše podle skutečnosti (inspirace vyprávěním v hospodách)
 - hovorový jazyk
 - malá psychologická propracovanost postav – záměrně
 - mnohé knihy vyšly nejprve v exilových nakladatelstvích, poté je Hrabal přepracovával
- Perlička na dně* – soubor povídek
- Pábitelé*

Taneční hodiny pro starší a pokročilé – celý text je jedna dlouhá věta, ovlivněn moderní prózou vrcholné období – 70. léta:

tzv. nymburská trilogie = *Městečko u vody* = *Městečko, kde se zastavil čas*:

Postřižiny, Krasosmutnění, Harlekýnovy milióny

- spojující postavou je strýc Pepin, který přijel na 14 dní a zůstal několik let
- vypravěčkou je Hrabalova maminka – paní sládková

Obsluhoval jsem anglického krále – hlavní hrdina Jan Dítě je malého vzrůstu, vnucuje se do vyšších vrstev

Slavnosti sněženek – soubor povídek o obyvatelích chatové oblasti Kersko

Příliš hlučná samota – monolog baliče sběrového papíru Haňti, vzděláván proti své vůli

- **literární / obecně kulturní kontext**

- česká próza 2. pol. 20. stol., oficiálně vydávaná i zakázaná

Ota Pavel (1930–1973)

- spisovatel a novinář v Československém rozhlase

- vl. jménem Ota Popper

Smrt krásných srnců – povídky o dětství a dospívání, chalupě převozníka Proška u řeky Berounky, židovských transportech, poválečné nadšení a zklamání

Jak jsem potkal ryby – navázání na povídky *Smrt krásných srnců*

Zlatí úhoři – povídky o lásce k rybaření

Dukla mezi mrakodrapy – o fotbalistech Dukly, povídky se sportovní tematikou

Vladimír Páral (*1932)

- pracoval jako výzkumný pracovník v chemii, poté se stal spisovatelem z povolání

Veletrh splněných přání

Soukromá vichřice – román o nemožnosti změnit dosavadní existenci

Katapult – tragikomický obraz ústeckého úředníka chemičky a jeho mileneckých vztahů

Milan Kundera (*1929)

- prozaik, básník, esejista, překladatel a dramatik, světově nejúspěšnější a nejprekládanější autor českého původu.

Směšné lásky – povídky o tragikomických situacích, o bezmoci vůle a rozumu

Druhý sešit směšných lásek, Třetí sešit směšných lásek

Žert – významný společenský a historizující román

Nesnesitelná lehkost bytí – intelektuální próza, kompoziční princip je ovlivněn hudbou, variace lidských osudů

Josef Škvorecký (1924–2012)

- prozaik a nakladatel

- založil s manželkou Zdenou Salivarovou nakladatelství 68' Publishers

Zbabělci – román líčí v 8 kapitolách osm květnových dnů konce 2. sv. v. v Kostelci

Tankový prapor – satira, lži a přetvářky, armádní mašinérie a tupost velitelů

Hříchy pro pátera Knoxe – cyklus detektivních příběhů

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Podle ostře sledovaného transportu, jenž veze zbraně na frontu, který Miloš odstřelí.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo není aktuální, není válka, nejezdí transporty. Aktuální je například nesmělost mladého hrdiny.

- **pravděpodobný adresát:**

odpůrci války a milovníci Hrabalova stylu

- **určení smyslu díla:**

reakce na válku

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

jedno z jeho nejznámějších děl

- **tematicky podobné dílo:**

Josef Kopta – *Hlídač č. 47*

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramaturgií:**

Film *Ostře sledované vlaky* režíroval Jiří Menzel, měl premiéru v listopadu 1966. Dostal státní cenu K. Gottwalda z roku 1968 a Oscara roku 1967.